

## NÁŠ PROSTÝ ĽUD

### A jeho vzdelávanie

Ak sa má nejaká stavba postaviť pevne, treba začať od základov, a tak aj my pri uvažovaní o svojom národe v svojej uhorskej krajine začíname zospodu, od prostého ľudu. On tvorí podstatnú časť nášho národa, on je jedným zo základov našej krajiny, on sám najmenej premýšľa a aj najmenej vie, čoho by sa mal chopiť a čoho by sa mal vo vlastnom záujme zbaviť, oprávnené preto obraciame pozornosť na prostý ľud, a ak nám on dodáva plody práce svojich rúk, my mu venujeme plody svojej duchovnej práce, svojho myslenia i skúseností. Prostý ľud sa v našej krajine až do súčasnosti nazýval biedny, poplatný ľud (*misera contribuens plebs*), už z toho názvu, obsiahnutom v našich zákonoch, vidno, že sa aj v predchádzajúcich obdobiach nachádzal v nelichotivom, veľmi chatrnom a biednom stave. V období panovania kráľovnej Márie Terézie, blahej pamäti, sa síce jeho postavenie o čosi zlepšilo a aj v poslednom období sa všeličo napravilo, zostáva však ešte veľa toho, čo by sa mohlo a malo napraviť a zlepšiť. Pevne veríme, a aj to každý deň vidíme, že sa naša vlasť snaží postavenie prostého ľudu zlepšiť, a istotne sa v budúcnosti ešte veľa vykoná. Za prvé a hlavné dobro, ktoré sa dá prostému ľudu poskytnúť, považujeme reformu a rozšírenie vzdelávania, ktorému sa donedávna nevenovala veľká pozornosť. Človeku sa sotva dá poskytnúť väčšie dobrodenie, než keď sa mu dostane vzdelania, lebo vzdelaný človek si uvedomuje svoje ľudské hodnoty, stane sa lepším a užitočnejším svojej obci i krajine, vystríha sa surových a z nevedomosti pochádzajúcich výstrelkov, ochotne si plní povinnosti a vie, ako pomôcť sebe i druhým v rôznych životných situáciách. To sú dôvody, pre ktoré by sme nášmu prostému ľudu priali všeobecne prístupné, dokonalejšie a lepšie vzdelávanie, ako mal doposiaľ, a keďže ide o podstatnú záležitosť, zasahujúcu prostý ľud v celej šírke, chceme požiadať, aby sa toho prostredníctvom svojho zákonodarstva ujal štát a považoval to za jednu z najnaliehavejších potrieb súčasnosti. Pravdou je, že v tom môžu veľa vykonať aj snahy a práca jednotlivcov, veľký pokrok môžu dosiahnuť aj jednotlivé obce a významné osobnosti, ale všetko, čo má mať všeobecný dosah, musí pochádzať z autority zákonov a tie má sprostredkovať samotný štát. Sú síce aj ľudia, ktorí nemajú radi väčšiu účasť štátu na verejnom vzdelávaní, najmä tam, kde sa už musí pristúpiť k donucovacím prostriedkom, a keďže sa snažia, aby pokroky a účasť prostého ľudu vyzneli ako výnimočný úspech, neveria, že by silné pôsobenie štátu v tejto oblasti prinieslo pozitívny

výsledok. My však tomu naopak veríme a považujeme za hlavnú povinnosť štátu, aby mal silný vplyv na verejné vzdelávanie i tam, kde ho treba vynútiť, a v žiadnom prípade nepovažujeme za správne, aby sa účasť ľudu na verejnom vzdelávaní ponechala len na jeho dobrovoľnom rozhodnutí či svojvôli. Čo je, prosím, úlohou štátu? Vychováva, ochraňuje, drží a vedie národy. Na základe toho je potom jednou z jeho svätých povinností starať sa nielen o verejné vzdelávanie, ale ho aj silno ovplyvňovať, odstraňovať prekážky vo vzdelávaní, rozširovať ho a zovšeobecňovať, a ak má štát právo žiadať od jednotlivcov, aby sa hlásili k náboženstvu, rovnako má právo jednotlivcom nariadiť, aby sa zúčastňovali na verejnom vzdelávaní, a ak od neho bočia či sa mu stavajú na odpor, má mať aj prostriedky, ako ich k nemu prinútiť. Náboženstvo i vzdelávanie ľudu slúži tomu istému cieľu: snaží sa urobiť človeka človekom. Rovnaký cieľ má i štát, má teda i právo mať priamy dosah na udržanie sa, ustálenie a rozvoj jedného i druhého. Ani to nemusí byť pravda, že sa verejnému vzdelávaniu nedarí dobre tam, kde do neho štát vstupuje i donútením, lebo napr. v pruskom štáte, kde sú rodičia povinní každé dieťa od 6. do 14. roku do školy posielat', inak im hrozí pokuta, verejné školstvo prekvitá a vzdelanosť sa navidomoči šíri všade navôkol. Hoci aj u nás všetci vidia a cítia, že veľmi potrebujeme verejné vzdelávanie rozšíriť a zlepšiť, ako veľa je u nás ešte tých, čo nevedia čítať, a ešte viac tých, čo neovládajú ani také základné veci, ako sú počty, vlastiveda a pod. Práve odtiaľ väčšinou pochádza surovosť, ktorá v našom ľude panuje, oddávanie sa rozličným výstrelkom a najmä hovädskému pijanstvu, ktoré už zachvátilo takmer všetok náš ľud, neúcta k dobrým radám a výstrahám a pod. Veľa ľudí ešte u nás nechodilo do žiadnej školy, ale aj tí, čo do školy chodili, ako to vybavili a čo si odtiaľ odniesli? Deti prostých ľudí chodia do školy krátko, dva, najviac tri roky, i to len v zime, čo už sa aj premietlo do porekadla „do školy chodil dve zimy“ namiesto dva roky. Potom si aj, pochopiteľne, len málo zo školy odnesú: trochu čítania, málo písania, a aj to neskôr, ak si tieto znalosti poriadne neupevnia, zvyčajne zabudnú a v dospelosti si všetky písomnosti, ktoré im prídu, musia dať prečítať iným. Veľký počet detí, ktoré do školy ani nechodili a zostali bez akejkoľvek znalosti písania a čítania, vyrástli, ako sa vraví, ako drevo v hore. V Prusku, kde verejné školstvo dosiahlo na najvyššiu úroveň, vychádza jedno dieťa, čo chodí do školy, na každých 6 obyvateľov, v iných rakúskych dedičných krajinách\* na 13, u nás len na každých 15. Keď si však uvedomíme, že v našich tatranských končinách je málo miest a ani tie nie sú veľmi ľudnaté, keď si uvedomíme, že

---

\* Pojem dedičných rakúskych krajín, čiže území patriacich Habsburgovcom, sa od 17. storočia menil. Štúr ho používa na označenie všetkých ostatných území monarchie okrem Uhorska.

je mnoho kopaníc a lazov, z ktorých deti v zime, aj keby rodičia chceli, pre veľké vzdialenosti, veľa snehu a zlé počasie do dediny neprejdú a ani nemôžu, alebo sa tam dostanú len zriedka, tu sa tento pomer medzi obyvateľmi a do školy dochádzajúcimi deťmi ešte zhorší a jedno dieťa, čo navštevuje školu, potom vychádza na 18 alebo viac obyvateľov. Ak počítame, že jedna rodina má v priemere 6 členov, potom sa v Prusku v každej rodine nachádza jedno dieťa navštevujúce školu, u nás však podľa vyššie uvedeného pomeru je jedno takéto dieťa len v každej tretej rodine, a keby sme uvažovali o tom, že sa u nás v každej rodine nachádzajú dve školopovinné deti, potom u nás chodí do školy len každé šieste dieťa, zatiaľ čo v Rakúsku pod Enžou\* chodí do školy na 100 školopovinných detí 98, v Rakúsku nad Enžou 95,\*\* na Morave a v Sliezske 94, v Česku 93 atď. Aj tu je vidno, ako veľmi náš prostý ľud vo vzdelávaní zaostáva a aké je potrebné vzdelávanie rozšíriť a podľa možností reformovať. Túto potrebu pochopilo a dokázalo aj naše zákonodarstvo tým, že v priebehu posledného snemu dalo vypracovať návrh zákona o vzdelávaní ľudu, ktorý sa mal prerokovať na tomto sneme, k čomu však neprišlo. Zákon v návrhu určuje povinnosť chodiť do školy pre všetky deti staršie ako 6 rokov a prikláňa sa aj k zásade, ktorú sme spomenuli už vyššie, že bude plnenie tejto povinnosti vynucovať. Od štátneho nariadenia vo veci škôl si sľubujeme veľa dobrého a bezpochyby sa to aj dostaví, ak sa bude brať ohľad výhradne na vzdelávanie a nebude nikto očakávať, že sa všetko naraz premení na situáciu, akú vidáme v iných vzdelaných krajinách, a ak sa usilovné vykonávanie nariadení bude prísne kontrolovať. Verejné vzdelávanie nášho ľudu sa nedostane na dokonalú pruskú úroveň rýchlo, niečo také skutočne ani žiadať nemôžeme, a keby sme aj žiadali, nariadení by prišlo priveľa a vykonalo by sa len veľmi málo. V živote sa nič nedá urýchliť a vychýliť z vlastného behu, všetko dozrieva vlastným tempom. Naša vláda bezpochyby bude v tejto oblasti podporovať múdre a mierne rozhodnutia, veď aj teraz vidíme, že sa o naše verejné vzdelávanie otcovsky zaujíma, usilovných a zaslúžilých učiteľov odmeňuje, učiteľov medzi pospolitým ľudom považuje za príslušníkov vyššej, počestnejšej triedy. Ide o veľmi dôležitý krok a v krajine sa stretol s kladným prijatím, vidno teda, že naša vláda vo veci škôl kráča takpovediac v ústrety štátnemu nariadeniu. Očakávajme teda pozitívne zmeny a zatiaľ, kým štát neprijme podstatné a stabilné opatrenia, nabádajme duchovných správcov a vodcov prostého ľudu i svetskú vrchnosť, aby v tejto záležitosti prejavovali prostému ľudu otcovskú starostlivosť. Veľa dobrého

---

\* Dolné Rakúsko.

\*\* Horné Rakúsko.

dokážu vykonať i jednotlivci, ak sa horlivo pustia do takej vážnej veci, ako je školské vzdelávanie ľudu, a veru sa nám už nájdu pekné a nasledovaniahodné príklady aj v našej vlasti. Aj svetské úrady sa už začínajú starať o zlepšenie národných škôl, ako napríklad v poslednom čase Liptovská stolica. Prijímame to s hlbokým pocitom vďačnosti a želali by sme si, aby takéto príklady potiahli aj iných a aby tí, ktorí sa do nich pustili, vo svojej horlivosti nepoľavili.